

Клімчук Д. О., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – Мельничук Л. Б., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука)

ДІЛЯНКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

***Анотація.** У статті розкрито важливість праці в природі дітей дошкільного віку. Обґрунтовано значення ділянки закладу дошкільної освіти (ЗДО) як засобу ознайомлення дітей з природою: сприятливе середовище для розвитку мови і мислення дітей; умова здійснення сенсорного виховання; засіб формування образів рідної природи; сприятливі умови для фізичного розвитку дітей. Виокремлено і охарактеризовано структурні компоненти ділянки ЗДО. Обґрунтовано гігієнічні і педагогічні вимоги до озеленення ділянки закладу дошкільної освіти. Подано методичні рекомендації щодо послідовності праці дітей на ділянці. Наведено фрагмент консультації для батьків на тему: «Працюємо на дачній ділянці разом».*

***Ключові слова:** дошкільники, ділянка, заклад дошкільної освіти, праця в природі, ознайомлення з природою.*

***Abstract.** The article reveals the importance of work in nature for preschool children. The importance of the site of the preschool educational institution as a means of acquainting children with nature is substantiated: a favorable environment for the development of children's language and thinking; condition of realization of sensory education; means of forming images of native nature; favorable conditions for the physical development of children. The structural components of the ZDO section are singled out and characterized. Hygienic and pedagogical requirements for landscaping of the preschool education site are substantiated. Methodical recommendations on the sequence of work of children on the site are given. There is a fragment of a consultation for parents on the topic: «We work in the country together».*

***Key words:** preschoolers, plot, preschool institution, work in nature, acquaintance with nature.*

Сучасна методика ознайомлення дошкільників з природою вважає природу важливим фактором всебічного розвитку, а тому процес ознайомлення дошкільників з природою спрямовує на здійснення розумового, морального, естетичного і фізичного виховання дошкільників.

Праця в природі є для дітей дошкільного віку доступним видом продуктивної трудової діяльності. Кінцева мета (виростити квіти, овочі тощо), її

результати конкретні та зрозумілі, однак їх неможливо швидко досягти. Віддаленість результату вимагає від дитини тривалих фізичних і розумових зусиль, повсякденної копіткої роботи, терпіння. Як правило, більшість дітей охоче працює з живими об'єктами, доглядає за ними, пізнаючи світ живої природи, розкриваючи свої нові можливості, виховуючи в собі дбайливе ставлення до всього живого. Однак, у них ще мало досвіду, умінь, тому дорослі мають разом із дітьми виробити чіткі правила їх поведінки і діяльності у природі [1, с. 5].

Розуміючи величезну роль праці у вихованні підростаючого покоління, у своїх роботах часто порушували цю тему І. Белінський, С. Русова, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський. Проблему ознайомлення з природою у дошкільному віці, праці в природі досліджували Г. Васильєва, М. Горопаха, К. Золотова, Н. Маліновська, С. Ніколаєва, П. Саморукова, Г. Тарасенко тощо.

Правильно організована й належно засаджена ділянка закладу дошкільної освіти (ЗДО) – це необхідна база для здійснення освітніх завдань у контексті трудового виховання дошкільників. Земельна ділянка повинна бути завжди озелененою, а робота на ній організована таким чином, щоб діти могли повсякденно брати участь у вирощуванні рослин і здійснювати спостереження за ними.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення ділянки закладу дошкільної освіти як засобу спостереження за природою.

Найближчим природним оточенням, де діти проводять велику кількість часу в ЗДО, є ділянка. У сучасних архітектурно-проектувальних вирішеннях ділянка розглядається як продовження групової кімнати і подібно до того, як у груповій кімнаті все обладнується для проведення змістовної роботи з дітьми, так і ділянка закладу дошкільної освіти повинна створювати можливості для успішного ознайомлення з природою.

Ділянка закладу дошкільної освіти є тим середовищем, яке за умови його правильної організації має великий вплив на всебічний розвиток особистості дитини, оскільки на ділянці організується різноманітна діяльність дошкільників – пізнавальна, ігрова, трудова [2, с. 2].

Ділянка ЗДО повинна давати багатий матеріал для формування у дітей образів рідної природи. Саме тут дитина повинна дізнатися про різноманітні дерева, кущі, плодови, городні, декоративні рослини, особливості їхнього життя, зміни в різні пори року, їхнє значення для людини. На ділянці діти знайомляться зі світом тварин – різноманітними комахами, птахами, деякими свійськими тваринами. У процесі пізнання цих об'єктів дітей знайомлять з залежністю життя рослин, тварин від зміни умов (підживлені рослини краще ростуть). Нагромадження такого досвіду сприяє розумінню зв'язків і залежностей у природі [2, с. 3].

Ділянка закладу дошкільної освіти – сприятливе середовище для розвитку мови і мислення дітей. Процес пізнання нових об'єктів природи, прийомів догляду за ними завжди пов'язується з позначенням їх словом, що сприяє збагаченню словника дітей. Збільшення фонду конкретних уявлень про природні об'єкти створює сприятливі умови для формування узагальнень, розвитку мислення.

Добре озеленена ділянка – важлива умова здійснення сенсорного виховання. Вона дає вихователю достатньо матеріалу для розвитку всіх аналізаторів – зорового, слухового, дотикового, нюхового [3].

Під час перебування дошкільників на ділянці здійснюється розвиток їхньої спостережливості, діти оволодівають прийомами аналізу, навчаються порівнювати, виділяти суттєве.

Не можна переоцінювати значення ділянки для розвитку пізнавальних інтересів дітей. Ознайомлення з природою повинно базуватися на наявності у кожної дитини фундаментальної потреби у нових враженнях, нових знаннях, способах дій. Ігнорування цього призводить до того, що пізнавальні потреби згасають, діти втрачають інтерес до знань і процесу їхнього придбання. Для реалізації і розвитку цієї потреби важливим є різноманітний флористичний склад ділянки, наявність на ній тварин, тобто умов для набуття нових вражень.

Ділянка закладу дошкільної освіти – важлива умова вирішення виховних завдань, одне з найважливіших з них – екологічне виховання. На ділянці вихователь може раціонально поєднати формування нових знань з діяльністю дітей, спрямовуючи педагогічний процес на здійснення завдань екологічного виховання: формування узагальнених уявлень про залежності у природі, ціннісні орієнтації, бажання спілкуватися з природою. Саме на ділянці діти засвоюють перші знання про природокористування, на основі яких у них формується екологічна культура поведінки, одержують перші навички діяльності, спрямованої на поліпшення навколишнього середовища [4, с. 12].

На ділянці ЗДО організується праця дітей на городі, квітнику, а це – важлива умова формування любові до праці, трудових навичок. Гарно озеленена ділянка закладу дошкільної освіти – це те місце, де діти дістають естетичні враження від спілкування з природою, і педагогічному колективу необхідно зробити все для того, щоб ці враження були повноцінними.

Добре озеленена ділянка створює сприятливі умови для фізичного розвитку дітей. Дослідження гігієністів свідчать про те, що озеленена ділянка затримує 72 % пилу, знижує швидкість вітру на 60%, у спекотні дні знижує температуру повітря на 2–3 °С, підвищує рівень зволоженості, а отже, і комфортність середовища. Зелені рослини виділяють фітонциди, оздоровлюють дітей. Різноманітність барв, форм знижує нервову напругу [2].

Розмір ділянки залежить від типу закладу дошкільної освіти. У яслах-садках на 100 місць відводиться до 40 м² на одне місце; на 140–320 місць – 35 м², 560–640 місць – 30 м² на одне місце.

Ця норма площі включає розміщення основного і допоміжних приміщень, під'їзних шляхів, групових майданчиків тощо. В умовах, коли площа для закладу дошкільної освіти виділяється в районі реконструкції, вона може бути зменшена на 25 %. При будівництві закладу дошкільної освіти в умовах складного рельєфу площа ділянки зменшується на 15 % ділянки дитячих садків у великих містах, де є всі види благоустрою, менші, ніж ділянки сільських ЗДО, за рахунок скорочення площ для господарського подвір'я. У санаторних дитячих садках площа на одне місце збільшується до 100 м². Зелені насадження в таких випадках займають 60–70 % усієї площі [2].

На ділянці ЗДО виділяються такі структурні компоненти:

1. Групові майданчики з газонами. Майданчики повинні мати садове покриття (відсів щебеню), асфальтоване покриття на дитячих ділянках не допускається. Середина майданчика має бути вільною від обладнання, оскільки на майданчику проводяться рухливі ігри, розваги. По краях майданчика слід розташовувати тіньовий навіс, пісочники, обладнання для ігор з водою тощо;

2. Фізкультурний майданчик площею не більше 250 м². Половина майданчика повинна мати садове покриття, а половина засіватися сумішшю газонних трав. Фізкультурне обладнання розташовується по краях майданчика.

3. Майданчик для утримання дрібних свійських тварин площею 20 м²; Розташовують його переважно біля господарського подвір'я. Він обладнується клітками і вольєрами для утримання дрібних свійських тварин;

4. Квітники – спільні для закладу дошкільної освіти, і квітники на групових ділянках;

5. Дитячий город. Він планується з розрахунку не менше 0,5 м² на одну дитину. Оптимальний розмір площі городу – 1,5 м² на дитину;

6. Сад і ягідник. Його площа залежить від загальної площі дитячого закладу, але важливо, щоб там були посаджені основні плодові дерева і кущі;

7. Майданчик для вивчення правил вуличного руху;

8. Кільцева дорога для їзди на дитячих велосипедах. Вона не повинна перетинати групові ділянки;

9. Господарське подвір'я площею 100–240 м², де розташовуються овочесховище і під'їзні шляхи для вантажних машин;

10. Плескальний басейн.

На майданчику закладу дошкільної освіти розташовуються малі архітектурні форми – перголи, фонтани, тіньові грибки. Вздовж доріжок розміщуються лави [5, с. 38].

Озеленення ЗДО має велике значення для створення сприятливих умов для перебування там дітей та ознайомлення їх з природою. У зв'язку з цим

до озеленення ділянки закладу дошкільної освіти висуваються певні гігієнічні і педагогічні вимоги.

Гігієнічні вимоги:

1. Під час озеленення ділянки не повинен порушуватися режим сонячної радіації: дерева не повинні затінити більше половини групових і фізкультурних майданчиків. Дерева і кущі не повинні перешкоджати доступу сонячних променів у приміщення. Озеленення в різних природних зонах України повинно проводитися з урахуванням кількості сонячної радіації. У Поліссі і Лісостепу, де її менше, дерева потрібно садити на відстані 10 м, а кущі – 5 м від приміщення закладу дошкільної освіти. В степовій зоні, де сонячна радіація більша, дерева висаджують на відстані 5 м, а кущі – 1 м від приміщення;

2. Озеленення не повинно порушувати режиму провітрювання ділянки. Однак у тих районах України, де взимку дмуть сильні вітри, зелені насадження слід розташовувати так, щоб вони захищали ділянку з боку пануючих узимку вітрів. З цієї метою згущують насадження, висаджують їх у два ряди;

3. На ділянці закладу дошкільної освіти не повинно бути рослин, які могли б негативно впливати на здоров'я дітей: отруйних, тих, що засмічують ділянку, мають великі колючки. Через це на ділянці не слід висаджувати, наприклад, тис ягідний (отруйний), жіночі екземпляри тополі, які в період розповсюдження насіння можуть подразнювати дихальні шляхи [5, с. 39].

Педагогічні вимоги :

1. Озеленення ділянки повинно забезпечувати виконання завдань програми по ознайомленню дошкільників з природою. Дослідженням Г. Тарасенко доведено, що добре озеленені ділянки (різноманітність дерев, кущів, трав'янистих декоративних рослин) впливають на якість знань дітей про природу і ставлення до неї. Там, де флористичний склад ділянки бідний, набагато нижчі показники. Це зумовлене тим, що наявність різноманітних рослин об'єктивно створює передумови для спостережень, праці, зв'язаної з доглядом за рослинами, в результаті чого формуються знання дошкільників про природу і позитивне ставлення до неї. До того ж різноманітні квітучі рослини на ділянці приваблюють комах, а ті, в свою чергу, приваблюють птахів;

2. Озеленення ділянки повинно забезпечити зміну вражень у дітей, а отже, воно повинно бути флористично різноманітним, з безперервними періодами цвітіння рослин. Чим більш різноманітний склад рослин, тварин на ділянці, тим більше можливостей у вихователя для подання нової інформації і формування пізнавальних інтересів дітей, позитивного ставлення дошкільників до об'єктів природи [5, с. 40].

Праця дітей на ділянці має певну послідовність і відповідне методичне забезпечення. Варто дотримуватись таких рекомендацій та послідовностей:

1) діти разом із керівником розглядають весь реманент (інструмент) і готують його до роботи;

2) дошкільнята обирають місце для облаштування городу, планують, відзначають кольоровими кілками і мотузком, де будуть грядки, а де стежки;

3) перше копання (вибирання) проводять дорослі, діти тільки допомагають (на ношах відносять каміння, сміття в ящик, який задалегідь приготовлений);

4) вихованці розподіляються на підгрупи і домовляються, хто яким знаряддям буде працювати;

5) діти вдруге копають, розпушують землю, вирівнюють грядки;

6) посадка грядок, діти під керівництвом дорослого вкидають насіння на певні відстані;

7) у кожному грядку вставляють дощечку з написом, що саме й коли тут посадили;

8) після посадки грядки поливають;

9) перед тим, як полоти й проріджувати, діти спостерігають за роботою дорослих (дорослі розповідають дітям, навіщо треба полоти, що врожай залежить від догляду);

10) наступного дня діти у себе на городі полють і проріджують сходи;

11) коли городина дозріває, діти збирають урожай;

12) перший урожай відносять на кухню і влаштовують урочистості, підсумовують свою роботу, розповідають, які одержали результати [6, с. 77].

Доцільним є проведення консультації для батьків на тему: «Працюємо на дачній ділянці разом». Наведемо її фрагмент.

На дачній ділянці, куди батьки приїдять разом з дитиною, її можна залучити до цікавої і корисної справи. Перш за все, зверніться до неї із проханням допомогти Вам.

Якщо Ви висаджуєте насіння, то запропонуйте потримати дитині підготовлене до висівання насіння, заскородити певне місце на грядці або самій покласти у підготовлену лунку зернятко. При цьому, розповідайте дитині про свої дії, наприклад: «Ми кладемо зернятко в землю і засипаємо його землею. Коли пригріє сонечко і земля прогріється, то зернятку стане тепло і воно почне рости, захоче подивитися на сонечко та й вигляне із землі зеленим паростком, ось таким (при цьому слід показати будь-яку зелену травинку). Якщо паростку сподобається, то він ставатиме все більшим і більшим. І принесе нам смачні плоди, і ти будеш їх смакувати».

Можна виділити дитині власну грядку для робіт і при цьому в жодному разі не змушувати робити по-своєму або виправляти зроблене дитиною. Можна лише запитувати її, чого вона прагне і як планує досягти. Надати допомогу можна лише запитавши дозволу на спільну роботу.

Так дитина не лише залучається до праці, а й виявляє інтерес до рослинного світу. Вона не лише буде знати і відчувати, що і як зростає, а й почне думати, аналізувати.

У кінці роботи доцільно разом з дітьми виготовити фотоколаж, де вони за допомогою фото, коротеньких оповідань висвітлюють, як у них проходила робота, які її наслідки [7, с. 48].

Праця в природі – особливий, але доступний вид трудової діяльності дошкільників, адже саме він дає можливість дітям побачити продукт своєї діяльності і є найцікавішим для них, бо природа виступає джерелом найяскравіших вражень для людини. Використання цього виду діяльності дає можливість педагогу якомога більше наблизити дитину до природи, прищепити любов не лише до праці, але і до всього живого. На жаль, у сучасних умовах сільськогосподарська праця є непопулярною, але саме вона є фундаментом формування базових рис характеру (самостійності, цілеспрямованості, організованості, наполегливості, працелюбності), безперечно, є засобом самостійного пізнання.

Отже, ділянка закладу дошкільної освіти є тим середовищем, яке за умови його правильної організації, має великий вплив на розвиток всіх сторін особистості дитини, оскільки на ділянці організується різноманітна діяльність дошкільників - пізнавальна, ігрова, трудова.

1. Лисенко Н. В. Практична екологія для дітей. Івано-Франківськ, 1999. С. 5–23.
2. Положення про навчально-дослідну земельну ділянку загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів. Київ: УДЕНЦ, 1996. 6 с.
3. Как знакомить дошкольников с природой. Под ред. П. Г. Саморуковой. Москва, 2008. С. 16–19.
4. Наблюдения и труд детей в природе. Сост. М.Ф.Мазурина. Москва, 2006. 66 с.
5. Николаева С. Наглядные пособия – важное средство ознакомления дошкольников с природой. *Дошкольное воспитание*. 2008. № 6. С. 37–40.
6. Плохий З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. Київ : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. 120 с.
7. Тарасенко Г. С. Дивосвіт: технологія естетико-екологічного виховання. Київ, 2000. 80 с.